

POKUS A IDEOLOGICKO-AREÁLOVÝ SBORNÍK RUSKO-POLSKÉ PROVENIENCE

Rusko-polská vědecká spolupráce v humanitních vědách, zejména v literární, je sama o sobě chválná, neboť je tu mnoho materiálu, jenž by si žádal tváří v tvář novým perspektivám nového zhodnocení; je tu mnoho animozit a rusko-polské vztahy obecně jsou stále spíše na bodu mrazu a ještě tam asi dlouho zůstanou. Humanitní vědci by měli být prvními, kdo se tyto přehrady pokusí překonávat, a zdá se, že sborník *Mif Jevropy v literature i kulture Polši i Rossii* (Rossijskaja Akademija nauk, Institut slavjanovedenija, Poľskaja Akademija nauk, Institut literaturnych issledovanij – Instytut Badań Literackich. Izd. Indrik, Moskva 2004) je první vlaštvou, která však opravdu jaro nedělá. Zvláště když zůstal na půli cesty a v několika příspěvcích složité vztahy rusko-polsko-evropské spíše zjednodušil.

Především je nutno přiznat, že Rusko stálo sice dlouho mimo Evropu, ale nyní je již několik set let její pevnou součástí, když jí přirozeně bylo v době prvního státu východních Slovanů – Kyjevské Rusi. Polsko stálo a stojí na okraji Evropy a bylo pro Rusko, hlavně Moskevskou Rus, a to ještě bělorusko-ukrajinskou (maloruskou) mediací – zemí zprostředkovatelskou – až do Petra I., dobře rozumějící nejzazšímu evropskému východu, jehož zůstalo částečně tak trochu součástí; kulturně, mentálně zasahovalo do tamních dějin a nechalo si do vlastních zasahovat. Ostatně v Polsku stále zřetelně

vidíme ony tři bývalé zábery z trojho dělení útvaru Rzezpospolita a také z faktu, že kdo významný v ruské literatuře nebyl sám nebo po předcích tak trochu Polákem. Otázka tedy nezní, jestli být pro Evropu, nebo nikoli, to je zřejmé, že ano; důležité v takovém sborníku je samo kladení nepřijemných otázek. Zamrazí již při citování Dostojevského ve studii A. de Lazariho: „Достоевский считал, что лишь война по-настоящему объединяет. ‘Европа’ объединяется без войны. Пока удачно. Кто прав? – риторический вопрос.“

Málo zůstává prostudována úloha slavjanofilství a slavofilství obecně právě v kladení otázek. Pozitivní je, že se autoři sborníku vyrovnávali s národními stereotypy a autostereotypy, ale málo se nořili do historie a literatury. Nicméně studie V. Choreva, A. Lipatova, O. Bělovové, V. Močalovové aj., které se mj. týkají ruského evropanství, stereotypu polské civilizovanosti a ruského barbarství, vzájemných polsko-ruských vztahů a mýtu Evropy u polských romantiků hodnotím kladně. Poněkud stranou stojí studie I. Adel’gejna o prostoru střední Evropy v mladém polské próze konce 20. a počátku 21. století, i když rozumím jejímu deziluzivnímu patosu; především však jí pro razantní závěry chybí záze- mí několika tisíc prací o střední Evropě, které byly od časů proslulé knihy F. Naumanna *Mitteuropa* (1915) napsány.

Ivo Pospíšil

VI. MEZINÁRODNÍ BALKANISTICKÉ SYMPOZIUM V BRNĚ

Ve dnech 25.–27. dubna 2005 se uskutečnilo v Brně v pořadí již šesté mezinárodní sympozium balkanistů. Tradice brněnských setkání balkanistů se datují od roku 1969, kdy se v Brně konalo I. balkanistické sympozium, koncipované tehdy jako vědecké zasedání českých a slovenských balkanistů. Brněnská sympozia se v následujících letech vždy po určité době opakovala a postupně získávala charakter vědeckých setkání mezinárodních. Příspěvky přednesené na sympozích byly publikovány ve sbornících s názvem *Studia baltanica bohemoslova-ca*. Poslední balkanistická sympozia se uskutečnila v Brně v roce 1994 (v pořadí čtvrté) a v roce 2001 (páté, jehož se zúčastnili studenti a doktorandi balkanistických oborů).

Na loňské sympozium se přihlásilo s referáty 115 badatelů z České republiky, Slovenska, Slovinska, Charvátska, Srbska a Černé Hory, Makedonie, Bul-

harska a Rakouska. Zadáním symposia bylo „*představit odborné a metodologické posuny v bádání o jihovýchodní Evropě [...] z období posledních 15 let*“, tedy z doby, kdy oblast Balkánu prošla bouřlivými politickými změnami a kdy se měnila desetiletí ustálená mapa tohoto regionu. Tyto události také přispěly k tomu, že se oslabily dříve hojné vzájemné vědecké kontakty s odborníky z Balkánu. Spoluoorganizátory symposia byly Ústav slavistiky FF MU v Brně, Historický ústav AV ČR, Český národní komitét balkanistů, Matice moravská, Moravské zemské muzeum v Brně a Jihomoravský kraj, který konferenci výrazně finančně podpořil.

Jednání sympozia probíhalo ve třech odborných sekcích, k nimž také během zahajovacího plenárního zasedání zazněly vstupní referáty. Úvodní příspěvek pro jazykovědnou sekci, nazvaný *Jazyková identita a standartizácia v priestore juhovýchodnej Európy*,

připravil Miroslav Dudok (FF UK Bratislava), který svým výkladem do značné míry předznamenal další tok jazykovědné sekce, jejímž výrazným rysem bylo právě zaměření jak na problémy novodobé jazykové identity na Balkáně, tak na složité a často i politicky citlivý proces jazykové standardizace (např. otázky bosňáckého či černohorského jazyka) – z třiatřiceti hodnotných referátů se tomuto tématu věnovalo sedm příspěvků. Jinou výraznou tematickou skupinu představovaly v jazykovědné sekci referáty zabývající se aktuálními vývojovými tendencemi současných spisovných balkánských jazyků, nechyběly ovšem ani příspěvky věnující se komparacím určitých morfologických jevů mezi několika balkánskými jazyky, zastoupena byla samozřejmě i problematika frazeologická či lexikografická.

Na úzkou vzájemnou provázanost literatur národů jihovýchodní Evropy poukázal referát Ivana Dorovského (FF MU Brno) *Některé zvláštní rysy balkánského meziliterárního společenství*, který na plenárním zasedání symposia otevřel jednání literárněvědné a kulturologické sekce, v níž vystoupilo celkem devatenáct badatelů. Také Dorovského referát do značné míry předznamenal jednání sekce: v prvním dni zaznělo celkem devět příspěvků, snažících se hledat celobalkánský či alespoň jihoslovanský literární kontext v literárních směrech, formách i hnutích jednotlivých balkánských literatur. Další referáty byly věnovány různým aspektům vývoje jednotlivých balkánských literatur, ale např. také soudobým uměleckým a tematickým tendencím jihoslovanského divadla a filmu.

Součástí sekce literárněvědné a kulturologické byl i půldenní programový blok věnovaný právě Ivanu Dorovskému, přednímu brněnskému slavistovi a balkanistovi, u příležitosti jeho 70. narozenin. Dorovský byl v předchozích desetiletích aktivním a často i hlavním organizátorem brněnských balkanistických setkání, sekce věnovaná jeho životnímu dílu právě na balkanistickém symposiu tedy nebyla nijak náhodná. Sedm příspěvků tohoto jednání oceňovalo jeho práci jako literárního vědce, historika, etnologa i nadšeného propagátora jihoslovanských národů a jejich kultur.

Společnou sekci historiků, politologů a etnologů zahájil příspěvek Miroslava Tejchmana, předsedy Českého národního komitétu balkanistů (Historický ústav AV ČR Praha), nazvaný *Česká historická balkanistika v uplynulých deseti letech*. Referující připomenul řadu hodnotných syntéz, které čeští historici v minulém desetiletí vydali – *Dějiny jihoslovanských zemí*, *Dějiny Řecka*, *Dějiny Bulharska*, *Dějiny Makedonie* a *Dějiny Srbska*, zároveň však neskrýval ani určité

metodologické zaostávání současné české historické balkanistiky. Následujících pětáctičet referátů přineslo pestrý kaleidoskop podnětů pro další odborné zkoumání: od problematiky dějin Byzance a osmanské říše, přes bohatou tradici česko(slovensko)-jihoslovanských vztahů, až po nejaktuálnější otázky související s rozpadem bývalé Jugoslávie, včetně stále palčivého problému Kosova.

Velký zájem účastníků vzbudil kulatý stůl na téma *Regionální spolupráce a problematika národnostních menšin a meziethnických vztahů na Balkáně*, který organizátoři zařadili do programu v průběhu druhého dne symposia. Jednání kulatého stolu uvedly referáty bývalé velvyslankyně České republiky v Srbsku a Černé Hoře JUDIT ŠTOURAČOVÉ, zástupkyně Ministerstva zahraničních věcí ČR IRENY GÖTZOVÉ, bývalého československého ministra zahraničí a zmocněnce OSN pro lidská práva na Balkáně JIŘÍHO DIENSTBIERA a zástupce hejtmana Jihomoravského kraje IGORA POLEDŇÁKA. V následné více než dvouhodinové diskusi zazněly mj. úvahy zabývající se vlivem haagského tribunálu (resp. spolupráce či nespolečné s ním) na vnitropolitické procesy, odehrávající se v zemích tzv. Západního Balkánu (i tento v poslední době zejména v politologických a publicistických materiálech často se vyskytující termín, označující víceméně prostor zaujímáný nástupnickými zeměmi bývalé SFRJ, byl jedním z předmětů diskuse), významné místo v diskusi zaujala i otázka kosovská a vůbec problémy multikulturality a multinationality na Balkáně.

Z diskuse také vyplynulo, že Česká republika má velký zájem na stabilizaci situace v oblasti jihovýchodní Evropy. Mezi současné zahraniční priority ČR patří mj. rozvoj spolupráce se Srbskem a Černou Horou, stejně jako s Bosnou a Hercegovinou, tj. se zeměmi, v nichž Češi již od 19. století pomáhali při rozvoji místní kultury a hospodářství a čeští odborníci jsou i v současnosti velmi dobře přijímáni. I. Poledňák uvedl řadu konkrétních příkladů postupně se prohlubující spolupráce Jihomoravského kraje se šumadijskou oblastí v Srbsku (region v okolí města Kragujevac) – podíl Jihomoravského kraje na obnově infrastruktury v Šumadiji, na různých ekologických akcích, výměnných pobytech studentů a učitelů, poskytování stipendií studentům ze Srbska apod.

Brněnské symposium tedy poskytlo příležitost ke znovuobnovení dočasně zprerhaných vazeb českých balkanistů s kolegy ze zemí jihovýchodní Evropy. Potěšitelná byla zejména poměrně vysoká účast mladých badatelů, kteří tvořili skoro polovinu všech přítomných. Jejich příspěvky přinesly do jednání moderní metodologické přístupy a zároveň

ukázaly, že balkanistika, která se již od dob svého založení vyznačuje interdisciplinárním charakterem, má předpoklady k dalšímu rozvoji. K dosavadním „klasickým“ balkanistickým disciplínám – jazykovědě, literární vědě, historiografii, etnologii, byzantologii a osmanistice – se v posledních deseti až patnácti letech přidávají i další obory, mj. politologie,

antropologie, historická geografie, sociologie aj. Balkanistiku jako široce koncipovanou vědní specializaci to bezesporu může jen obohatit.

Příspěvky přednesené na balkanistickém sympoziu organizátoři vydají v samostatném sborníku s titulem *Studia balkanica bohemo-slovaca VI.*

Ladislav Hladký – Václav Štěpánek

OD JEDINEČNÉHO K OBECNÉMU

Soubor **Zoltán Rédey**: *Súčasná slovenská poézia v kontexte civilizačno-kultúrnych premien* (Univerzita Konstantina Filozofa, Filozofická fakulta, Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Nitra 2005) je dalším dokladem soustavné literárněkritické a literárněteoretické pozornosti, kterou Zoltán Rédey věnuje aktuální slovenské básnické produkci (pro účely publikace shromáždil a upravil části recenzí a studií publikovaných v několika posledních letech, přičemž za posledních deset let je to jeho pátá publikace na dané téma).

Po souboru minuciózních rozborů básnických textů (*Výrazové tendencie súčasnej slovenskej lyriky*, 2001) nyní přichází s širším konceptem, doplňujícím interpretačně analytickou introvertnost tematickým přesahem k civilizačně kulturním souvislostem. To je podle jeho vlastních slov také smyslem jeho úsilí: „*predstaviť ilustračný obraz o tom, ako, v akých referenčných, tematizačných a obrazných intencióch a podobách sa javia aktuálne prebiehajúce civilizačno-kultúrne procesy, resp. ktoré paradigmaticko-štruktúrne zmeny, posuny v poézii samej sú prejavom či dôsledkom širších, všeobecnějších civilizačno-kultúrnych pohybov*“.

Nejde mu tedy o vyvozování závěrů, ale o průběžné interpretačně zaměřené sondování aktuálních tendencí nejnovější slovenské poezie. Jako vždy v podobných případech, střetávají se zde postupy a metody literární kritiky a literární teorie s pohledem literárního historika, neboť snaha o „zařazení do kontextu“ vždy předpokládá jistou míru abstrakce a nadčasové distance od tématu.

Tímto tématem, nazveme-li tak onu autorem zmiňovanou referenční intenci, je problém básnické reflexe aktuálních civilizačně kulturních procesů. Tomu byla podřízena kritéria výběru textů: důležitější než literárněestetická hodnota pro autora bylo zjištění míry, v níž sledované téma tvoří výpovědní dominantu básně. Nelze však jednoznačně tvrdit, že Rédeyův pohled na současnou slovenskou poezii v této publikaci vědomě rezignuje na kategorizaci hodnotových souřadnic básnické tvorby přelomu tisíciletí; autorem nabízený metodologický postup taková axiologická

východiska de facto nabízí. Je jím, stručně řečeno, průmět tématu do výrazově strukturalního paradigmatu básnického tvaru. Zde autor může uplatnit své umění vyříbené interpretační analýzy, jejímž prostřednictvím dospívá k obecnějším závěrům o povaze básnické modality, o principech lyrického výpovědního modelu, o sebereferenčnosti básnického diskurzu, o hranicích autorské i recepční reflexi „poetičnosti“.

Monografii otevírá nástin aktuálního stavu slovenské poezie po roce 1990 s přihlédnutím ke sledovanému tématu. Jak již bylo řečeno, hodnotícím kritériem je pro něj otázka, zda a do jaké míry vyvolávají básnický tematizované civilizačně kulturní změny příslušnou odezvu v rovině výrazové, tedy jak tematika utváří poetiku. Stručné charakteristiky autorů a titulů vycházejí ze společného jmenovatele – stupně modality civilnosti, resp. civilizační situace, reflektované velmi často formou přehodnocení statutu lyrického subjektu (z tohoto hlediska uvádí autor jako vzor nejmladší generace „revolučního novátora“ současné slovenské poezie Petra Macsovszkého).

Naznačená metodologická východiska pak autor uplatňuje v sérii interpretačně analytických studií, věnovaných reprezentantům různých poetologických tendencí. Z úcty ke „klasickým“ hodnotám tradicionalisticky orientované poezie celý oddíl uvozuje stručný rozbor básně Milana Rúfuse příznačně nazvaný *Zbohom európskej kultúre*. Charakteristiky jednotlivých proudů současné slovenské poezie pak dobře vystihují samotné názvy studií: *Básnická groteska jako „živá panoráma“ civilizačno-kultúrnej súčasnosti* (Ján Buzássy); *Sebareferenčnost básnického textu jako „sebareflexia poetickosti“ v súčasnej slovenskej lyrike* (Peter Macsovszký); *Problém civilizačno-kultúrnej identity lyrického subjektu* (Michal Habaj a Peter Šulej); *Entropický obraz současného sveta a solipsizmus básnického subjektu* (Andrej Hablák); *Civilizačné v kontexte prírodného* (Ivan Laučík).

Závěry autorových analýz je možno vnímat v rovině identifikace jedinečných autorských rysů: od neokázalého vztahování soudobé civilizační situace k archetypálnímu přírodnímu horizontu u Ivana